

School for Teachers
Училище за учители

УЧИЛИЩЕТО НА ГРАНИЦАТА МЕЖДУ ДВЕ КУЛТУРИ

Валентина Тодорова

СУ „Йоан Екзарх Български“ – Шумен

Резюме. Настоящата статия има за цел да представи образователни практики в училище, създадено през 2000 г. Символиката на първата година от новото хилядолетие предизвиква отговорност за изграждане на модерно училище с актуална за потребителите инфраструктура и изпреварващ времето си модел на обучение. Учителите осъзнават, че работят на границата на две култури – книжната и дигиталната, и организират своята работа, съобразявайки се с профила на съвременния ученик.

Ключови думи: модерно образование; дигитализация; граница; качество

Средно училище „Йоан Екзарх Български“ е създадено със заповед на министъра на образованието от 30.03.2000 г. като обединение на СОУ „Васил Друев“ и Хуманитарна гимназия „Йоан Екзарх Български“. В първата година на новото хилядолетие учителите приемат предизвикателството да положат началото на едно истински модерно училище и с труда си да го легитимират в бъдещето. В двадесетгодишното си съществуване СУ „Йоан Екзарх Български“ се изживява като училище, което работи с изпреварващи времето образователни модели.

Учителите на новосъздаденото училище скъсват с навиците на миналото да изграждат институция за себе си – за тези, които работят и които я управляват. За тях „наше училище“ означава „училище за нашите деца“. 16 години преди приемането на ЗПУО СУ „Йоан Екзарх Български“ поставя в центъра на своята работа детето. Още в началото учителите интуитивно и неосъзнато прилагат конструктивистки подход в образователните си дейности. Естественото човешко любопитство към света се трансформира в учене. У детето се възпитава стремеж за самоизграждане на престиж, като се провокират и разкриват индивидуалните качества и потайности. Целта е ученикът да бъде свободен, а детето – защитено; ученикът да води пълноценен живот, а детето да бъде щастливо в училище.

В първото десетилетие на XXI век училищата в България са „заразени“ от мания да се самоопределят като елитни. Според мнението на автора това става поради следните причини.

1. Не съществува дефиниция що е елитно училище, като възможните отговори гравитират около:

- а) училище с най-добрите учители професионалисти;
- б) училище само с много умни деца, които един ден ще „превземат“ света;
- в) училище, в което се обучават децата на елита;

2. Езикови гимназии, които в миналото покриват стопроцентово а) и б) и на принципа на случайността – в), са разкрити във всеки областен град.

3. Появяват се нови елити с друга ценностна система.

СУ „Йоан Екзарх Български“ не изразява такива претенции. Но е възможен паралелът с елитните болници. Те са такива, защото разполагат с модерна апаратура, в тях работят висококвалифицирани специалисти със съвременни технологии и поради това могат да лекуват тежки случаи. Така и нашето училище защитава престижа си на масово училище. Тук всяко дете може да получи качествено образование. Учителите са амбициозни професионалисти, които осъзнават, че „днес се намираме на границата на две култури: книжната и дигиталната“ (Stoyanova, 2011), и с отговорност приемат комуникационните характеристики и навици на своите ученици. Модерната образователна инфраструктура в училището прави възможна промяната на парадигмата.

През 2016 г., когато влезе в сила ЗПУО, педагогическите специалисти от училището Диляна Михайлова и Красимира Стефанова – на длъжност педагогически съветник, и Марияна Михайлова, Лина Янбастиева-Петрова, Галина Стоева – на длъжност учител по английски език, разработиха „Мерки за повишаване качеството на образованието“. Тези мерки кореспондират с така наречения план за развитие, описан от Кен Робинсън и Лу Ароника в „Креативните училища“ (Robinson & Aronica, 2017), и са насочени към: опознаване профила на съвременния млад човек със специфичния му мироглед; съобразяване на поднесената в училище информация с проблемите, вълнуващи днешните младежи, и с начина, по който те виждат и възприемат света около себе си; с прилагане на проектно ориентирани подходи в образователния процес с цел придобиване на така необходимите в днешно време дигитални компетентности и социална интелигентност.

От първостепенно значение за повишаване качеството на образованието е *определянето на профила на съвременния млад човек*. В хода на ускореното технологично развитие и на социалните процеси, които настъпват след края на Втората световна война, различията между поколенията се увеличават рязко. Наблюдава се скъсяване на поколенческите вълни, които, за разлика от обичайните 20 – 25 сега се следват през 10-ина години. Така, още в първото десетилетие на XXI в., съжителстват в своеобразен сблъсък седем съществено различни поколения, класифицирани от австралийския социолог Марк Маккриндъл. В зависимост от компютърната грамотност и умението да боравят с информационни технологии, изследователят разделя поколенията на четири основни групи.

1. Чужди на дигиталното: хора над 70-годишна възраст. Това са поколенията на старейшините (родените преди 1925 г.) и строителите (1925 – 1946 г.), които са предшественици на технологиите. За тях интернет, онлайн игри, социални мрежи са изцяло чужди понятия.

2. Дигитални имигранти: това са представителите на поколението „бейби бум“, родени между 1946 и 1965 г., израснали без дигитални технологии. Част от тази група сполучливо се възползва от тях сега, друга ги приема неохотно.

3. Адаптиращи се към дигиталното: това са хората от поколението X, родени между 1963 и 1983 г. Вкусили са дигитални технологии още в юношеството. Част от тях с удоволствие ги използват, но често те ги превръщат в консуматор.

4. Дигитални туземци: те са от поколенията Y, Z и Алфа – младите, ненавършили 33 години. Според изследователя те живеят потопени в дигиталните технологии. Поколението X се явява междинно и е своеобразен мост между по-старите и по-младите, а поколенията Y (1983 – 2003 г.) и Z (след 2000 г.) се определят като ключ към революцията в комуникацията.¹⁾

Съвременните ученици, или т. нар. дигитални деца, виждат света по изцяло нов начин, за тях дигиталното е дори по-нормално, отколкото е реалното. Боравят предимно с латиница, чрез пиксели и търсачки, обичат всички „джаджи“ и технологични „играчки“ – те не обичат да четат и да ползват инструкции. Те са мултимодални – комуникират чрез ангажиране на различни канали. Естествено, избират да зададат въпрос на Google, пред това да попитат собствените си родители. Според някои изследователи, когато днешните Z-юноши достигнат зряла възраст, видео изображенията ще заместят печатното слово като основен носител на съобщения, тоест наличният „реален свят“ ще се възприема чисто сетивно, много повече чрез движещо се изображение, отколкото чрез писмени знаци и символи.

Всички тези радикални промени в начина на живот на поколенията очертават и сериозна необходимост от навременно приспособяване на образователната система и подходите на обучение към нуждите и особеностите на съвременния млад човек.

Следващ аспект, на който се обръща особено внимание в мерките, е *социализацията на съвременния млад човек в училище*. Няма как да пренебрегнем факта, искаме или не, че съвременното поколение расте в унисон с промените, като лесно и бързо се адаптира към тях, но и страда от негативите, които те обуславят – отчуждение, изолация, неспособност за осъществяване на добра междуличностна комуникация. Правилно ли разбираме ние, възрастните, младото поколение – тяхното мислене, поведение, чувства, нагласи, желания, потребности и техните послания? Доколко нашето мислене, поведение и чувства са адекватни на техните потребности и очаквания? Днес все повече се налага да се сблъскаме с прояви на нетипично поведение, акцентуации в характера или деца със СОП, което изисква отлично познаване на особеностите във възрастта или състоянието на младежите. Обучение и непрекъснато самоусъвършенстване на педагогическите умения са

залог за справяне с тези проблеми. В училище децата не само формират знания, но се развиват и като личности. Житейското социално-психологическо познание на отделния индивид се формира в процеса на неговата социализация и придобиването на определен уникален социален опит, който получава от значимите за него личности или групи от хора. В тази връзка, междуличностното общуване е от особено голямо значение за постигане на добра социализация. Това е процес на установяване на духовен контакт, в който хората проявяват своя вътрешен свят, взаимодействат си един с друг, съгласуват своите действия, изразяват взаимоотношенията си, демонстрират своята неповторимост и постоянно се самоусъвършенстват. Това е процес, чрез който се въздейства на процесите на саморегулация на отделната личност, изграждат се система от ценности и модели на поведение. Затова е от голямо значение децата да бъдат разбирани, напътствани и поощрявани в процеса на тяхната социализация.

Основна роля за това играе училището като общност, и в частност училищният клас. Психологическият климат в класа е в състояние да изменя или изгражда определени страни в поведението на учениците. Затова се формира чувство за принадлежност към групата, сплотеност, постигат се общи цели, като се отчита индивидуалният пример на всеки неин член. Създаването на близки, поверителни отношения между учениците и между учители и ученици води до усещане за сигурност, доверие и желание за комуникация между тях. Участието в извънкласни мероприятия или занимания увеличава шанса за опознаване и приобщаване към групата и общността, а ако те са свързани със социалнозначими дейности, целта на социализацията ще е лесно постижима. Стремешът от страна на възрастните да бъдат усетени и отчетени чувствата, потребностите и желанията на всеки ученик, предизвиква същото желание и у децата. И тъй като подражанието и имитацията са два от механизмите за социализация, от особено значение са личният пример, авторитет и познания на учителя, в частност на класния ръководител или лидера на класа. Колкото по-обичан и уважаван е учителят, толкова желанието у учениците за изучаване на преподавания от него предмет е по-голямо. Неправилните взаимоотношения между учители и ученици обуславят нежелателни изменения в нравствените представи, понятия и ценностни ориентации на децата или предизвикват конфликтни ситуации. Умението за добра комуникация между родители, учители и ученици е не само изискване към добрия педагог, а задължително условие за работа с цел приобщаване и на семейството към училищната общност, изграждане на положително отношение от страна на родителите към процеса на обучение и възпитание в училище.

Динамиката на съвременния свят налага промени и на пазара на труда, където се търсят знаещи и можещи личности, усвоили уменията, отговарящи на нуждите на XXI век. Един от методите за повишаване качеството и ефективността на усвояване на знания е прилагане на проектно базирани подходи в обучението и други иновативни методи и форми, които да интензифицират образователното въздействие и да стимулират активното и интерактивното учене, като по този на-

чин подрастващите придобиват жизненоважни умения, които да ги превърнат в ефективни граждани и работници. Проектното обучение е начин за превръщане на училището в желана територия, тъй като чрез него учениците се мотивират и се ангажират в собственото си обучение, а същевременно се заздравява връзката между теорията и практиката, между класната стая и реалния живот.

Проектно базираното обучение се характеризира със следните особености.

1. Променената ролята на учителя, който се превръща във фасилитатор – консултант, посредник, сътрудник и съветник на учениците; учителят подпомага и организира ученето, в чийто център застава ученикът.

2. Променената ролята на ученика – по време на проектна работа учениците са в центъра на процеса на обучение като активни участници и откриватели на нов опит и познание, имащи възможността да работят с експерти в различни области (учители, родители или други членове на обществото).

3. Фокусирането на проекта върху конкретни учебни цели, съобразени с държавните образователни стандарти; важна роля за реализиране на проектните цели имат учебно-структуриращите въпроси (основни, тематични и въпроси по съдържанието), които помагат на учениците да свързват основните концепции, заложиени в различните дисциплини, и провокират тяхното мислене.

4. Развиването на уменията на XXI век – изобретателност, иновативност, критично мислене и умения за решаване на проблеми, комуникативност и сътрудничество, медийна и информационна грамотност (критично и компетентно използване на информацията точно и креативно за решаване на текущия проблем) и ИКТ грамотност.

5. Разнообразни форми на текущо оценяване за информиране на учениците и учителя, сред които: оценъчни таблици (описание на критериите за оценяване на ученическата работа или на процеси с нива на постижения за всеки критерий) и проверовъчни листове (описание на дейностите/характеристиките), дискусии, мониторинг и др.

6. Взаимосвързани задачи и дейности, извършващи се през определен период от време, подпомагащи и ангажиращи всички ученици, подготвяйки ги за реалния живот.

7. Представяне на продуктите от проектната дейност – учениците демонстрират познания и умения чрез публикации, презентации или показване на продукти или изпълнения пред съученици, учители, родители и други членове на обществото.

Разработването и прилагането на съвременни образователни методи, които включват проектно базирани подходи в обучението, осигуряват условия за повишаване на мотивацията за учене, развиване на съобразителност, логическо и критично мислене, самодисциплина, комуникативност, формиране и развиване на умения за решаване на проблеми, работа в екип, както и формиране на техническа, информационна, социална и личностна компетентност, чрез които учениците се подготвят за живота след училище.

Интегрирането на информационни и комуникационни технологии (ИКТ) в процеса на обучение във всяка една степен на образователната система (предучилищно, начално, средно и висше образование) и развитие на дигиталните компетентности у обучаемите е друг важен момент при повишаване качеството на образованието. Като част от глобалното информационно общество, образователните институции са изправени пред предизвикателството да предоставят услуга, чието качество да е адекватно на изискванията на съвременния трудов пазар. Образователната инфраструктура, съобразена с дигитализацията на учебния процес, е съществено важна за качеството на образованието. Затова всички класни стаи в СУ „Йоан Екзарх Български“ са оборудвани с интерактивни мултимедийни тъч дисплеи, интерактивни дъски или с други технически средства за визуализация. Всички педагози в училището разполагат със служебни лаптопи и таблети, които обезпечават достъпа до електронния дневник. На учениците от иновативните паралелки са предоставени персонални мултифункционални тъч устройства с два дисплея. Училището е обезпечено с безжична интернет връзка. Дигиталната осигуреност и професионалните педагогически компетенции на учителите създават образователна среда за повишаване на познавателната активност на учениците. Осигуреният достъп до различни уеббазирани образователни платформи и приложения дава възможност за осъвременяване на обучението и конструктивно общуване учител – ученик – родител.

Вторият важен компонент за ефективното развитие на дигиталните компетентности на учениците е педагогическият специалист, който е ключов участник в образователния процес с целия си професионален, психологичен и нравствен потенциал. Достоинствата му повишават качеството на образованието, а недостатъците му се мултиплицират в системата. Учителят се включва в образователния процес с цялата си индивидуалност – той трябва да бъде специалист в своята образователна област, който непрекъснато следи новостите и се усъвършенства. Информационният взрив и развитието на новите информационни технологии изискват от преподавателите непрекъснато придобиване на нови умения и компетенции. Освен това добрият педагог трябва да познава съвременния профил на подрастващите и да проявява гъвкавост в общуването с учениците, като разбира и уважава техните потребности и интереси. Съвременният учител трябва да притежава социална интелигентност, проявяваща се в екипната му работа с всички участници в образователния процес – ученици, родители, учители и експерти. За повишаването на квалификацията на учителите в СУ „Йоан Екзарх Български“ – Шумен, е осигурен достъп до различни квалификационни курсове – както на вътрешно (училищно) ниво, така и по различни програми с национално и европейско финансиране, предлагащи краткосрочни и дългосрочни обучения по въпроси, пряко касаещи проблеми в съвременното българско училище. Тук трябва да се отчете и високата мотивация на педагогическата колегия за личностно и професионално развитие и участието ѝ в различните квалификационни дейности.

Третият аспект се свежда до използването на електронни ресурси в класната стая. Електронните издания на одобрените от МОН учебници, онагледяването на учебното съдържание чрез PowerPoint или онлайн презентации, използването на ресурси от различни образователни портали и платформи, като mozaBook, eTwinning, Moodle и др., фасилитират работата на педагога и спомагат за осъществяването на междупредметните връзки. Чрез различни индивидуални и групови задачи учениците развиват способността си за критично мислене, умението да отсяват информация, администрирането и съхранението на информация на физически носител, работа с „облачни“ услуги и други.

Качественото образование предполага непрекъснато надграждане на знания и умения с оглед максимално развитие на потенциала на всеки ученик. Не може да бъде осигурено качество на образованието, без да съществуват надеждни механизми за *диагностика на придобитите компетенции и анализ на постигнатите в образователния процес резултати*. В този смисъл, изграждането на модерна ефективна и обективна система за контрол и оценка на качеството е едно от най-важните условия за развитието на системата на училищното образование. Основна цел на системата за национално външно оценяване е диагностициране на знанията и уменията на учениците в края на всеки образователен етап чрез национални стандартизирани изпити. Стандартизираната форма за проверка на придобитите компетенции позволява да се съизмерят постиженията на учениците от един випуск на входа и на изхода на всеки образователен етап, както и да се съпоставят резултатите на учениците от различни випуски с цел да се очертаят тенденциите в развитието на качеството на образованието.

Конкретните цели при подготовката на учениците за външно оценяване са: 1. да се провокира у учениците желание за придобиване на нови знания по съответния учебен предмет; 2. да се стимулират учениците чрез представяне на практическата приложимост на придобитите знания по съответния предмет; 3. да се прилага ефективна система за текущо оценяване с цел регулярна проверка на усвоените знания и умения и преодоляване на установените дефицити; 4. да се използва индивидуален подход и диференцираност в процеса на обучение предвид факта, че всеки ученик е единствен и неповторим в своята индивидуалност; 5. да се създадат адекватна нагласа и отношение на учениците към външното оценяване като мотивация за самопроверка, а не като повод за стрес и негативни емоции.

Анализът на резултатите от външното оценяване обхваща: 1. диагностициране на придобитите компетенции; 2. съпоставка между очаквани и постигнати резултати; 3. изводи за качеството на преподаване; 4. допуснати пропуски в процеса на обучение; 5. мерки за подобряване на качеството на образование.

Американският философ Джон Дюи (Jacobi, 2004) смята, че всяко дете има право да бъде доведено дотам, че да си постави собствени цели и да определи целите, които би трябвало да следва в свой собствен интерес заедно с другите. В първата половина на второто десетилетие на нашия век се появяват опити за

дискусии относно необходимостта системното мислене да замени образователната парадигма на аналитичното мислене. Явор Джонев (Dzhonev, 2015) в множество свои публични лекции и статии апелира да се промени статуквото, като например: само някои деца да са определяни за таланти и да заслужават внимание; оценките мотивират ученето; класирането на децата на отличници, средни и слаби подпомага ученето; конкуренцията и състезанията са добри за качествено учене. Джонев отрича този модел на осъществяване на образование. Апелът му е да се преодолеят нагласите на образователната система за елитарност. В статията вече беше изказано мнението на авторката. Изследвания, касаещи проблема, в съвременната неолиберална политическа доктрина биха били твърде претенциозни. Но не са обосновани и нагласите всяко второ училище да се самопровъзгласява за елитно. В България училищата са масови с единни образователни стандарти, а децата би трябвало да имат равен достъп до образование. Стременията би трябвало да са насочени към качествено образование за всяко дете. В последните три години държавата увеличи бюджетните средства за образование: драстично се увеличиха учителските заплати, въведоха се редица програми за подобряване на педагогическото взаимодействие учител – ученик, множество квалификационни форми допринесоха за подобряване на най-важните умения на учителите – да преподават по-добре. С днешна дата учителят от СУ „Йоан Екзарх Български“ се преживява професионално като катализатор на личностното развитие, който мотивира учениците да дават най-доброто, на което са способни. Като коледен подарък за 2014 година учителите от училището получиха книгата „Краят на невежеството“ на американския автор Джон Майтън. Подзаглавието е *Как чрез математиката да разгърнем своя потенциал*. Доста странно за училище с хуманитарен профил, прием след VII клас, което спазва неотклонно тази традиция през изминалите 20 години. Четири години след това, през 2018 излязоха стратегиите за STEAM образование. Важно за учителите беше да прочетат още веднъж обоснована тезата „За целите и средствата на образованието“ (Mighton, 2013). Посоченото издание би помогнало и на колеги, които не могат да си отговорят защо шахът като игра се насърчава в рамките на програмата за занимания по интереси. Идеите на книгата теоретично обосноваха стила на дотогавашната ни работа. Да образуваме децата спрямо пълния им потенциал, като се възпитават да обичат ученето заради самото учене.

P.S. Когато се преподава добре, децата стават по-добри и социално по-уверени.

БЕЛЕЖКИ

1. McCrindle, M. (2018). The ABC of XYZ: Understanding the Global Generations: 5 – 15. Достъпен на: https://www.academia.edu/35646276/The_ABC_of_XYZ_Mark_McCrindle_PDF.pdf

ЛИТЕРАТУРА

- Джонев, Я. (2015). Системното мислене за по-добра образователна система. *Култура*, 41, 2.
- Майтън, Дж. (2013). *Краят на невежеството*. София: Изток-Запад.
- Робинсън, К. & Л. Ароника. (2017). *Креативните училища*. София: РААБЕ.
- Стоянова, П. (2011). Медии и обществени комуникации. *Поколението на дигиталната книга*, 8.
- Якоби, Е. (2004). *50 класици философи*. София: Просвета.

REFERENCES

- Dzhonev, Ya. (2015). Sistemното mislene za po-dobra obrazovatelna sistema. *Kultura*, 41, 2.
- Mighton, J. (2013). Krayat na nevezhestvoto. *The End of Ignorance: Multiplying Our Human Potential*. Sofia: Iztok-Zapad.
- Robinson, K. L. Aronica. (2017). *Kreativnite uchilishta. Creative Schools*. Sofia: RAABE.
- Stoyanova, P. (2011). Medii i obshtestveni komunikatsii. *Pokolenieto na digitalnata kniga*, 8.
- Jacobi, E. (2004). *50 klasitsi filosofi*. Sofia: Prosveta.

THE SCHOOL ON THE BOUNDARY BETWEEN TWO CULTURES

Abstract. This academic article aims to present some of the educational practices which a school, founded in 2000, implements. The very first year of the new millennium calls for greater responsibility in creating a modern school with an up-to-date infrastructure as well as for a learning model ahead of its time. Teachers are well aware that they are working on the boundary between two cultures – paper versus digital, and thus organize their teaching methods in accordance with the profile of today's student.

Keywords: modern education; digitisation; boundary; quality

✉ **Ms. Valentina Todorova**

Principal

“Yoan Ekzarh Balgarski” Secondary School
1, Preslav St.

Shumen, Bulgaria

E-mail: vl_todorova@abv.bg